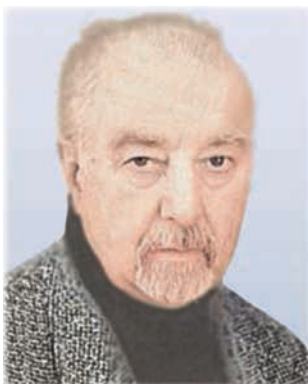

Рыгор БАРАДУЛІН

Мой родны кут, як ты мне мілы!..

Якуб Колас.

Рыгор Іванавіч Барадулін (1935—2014) — народны паэт Беларусі, крытык, перакладчык, грамадскі дзеяч. Нарадзіўся на хутары Верасоўка Ушацкага раёна Віцебскай вобласці. Пазней сям’я перабралася ў мястэчка Ушачы. Бацька паэта ў гады Вялікай Айчыннай вайны быў партызанам і загінуў у час прарыву нямецкай блакады. Выхоўвала хлопчыка маці Акуліна Андрэеўна. «Калі я што-небудзь і зраблю, дык гэта дзякуючы роднай мове, матчынай песні, дзякуючы той, ад каго з калыскі чуў непераўздызеныя па сваёй ранішняй чысціні, да скону дарагія сэрцу напевы, — маме Акуліне Андрэеўне», — прызнаваўся Рыгор Барадулін.

Хлопчык са школьных гадоў веў дзённік, у якім занатоўваў і вершаваныя радкі. Першыя вершы былі надрукаваны падчас вучобы ва ўніверсітэце.

Рыгор Барадулін — адзін з самых значных і самабытных беларускіх мастакоў слова, яго талент непаўторны, унікальны, разнастайны. Яго хвалявалі лёс і будучыня Бацькаўшчыны, духоўных каштоўнасцей нашага народа. Паэт услаўляў самаахвярнасць і высакароднасць беларусаў у ваенны і мірны час, захапляўся прыгажосцю і непаўторнасцю роднай зямлі.

Рыгор Барадулін — аўтар шматлікіх кніг паэзіі, вершаў для дзяцей. Яго творы напісаны багатай, метафарычнай, сакавітай мовай. Яны вучаць высокай праўдзе, дабру, чалавечнасці.

1. Як называюцца малюнкi або карціны, на якіх паказана пэўная мясцовасць: лес, луг, поле або балота?
2. Якія краявіды роднага краю вам найбольш падабаюцца?

* * *

Уцякала зіма ад вясны
Па кустах вербалозаў рагатых, —
Ёй каптан абарвалі яны,
І на голлі матляецца вата.

Уцякала зіма ад вясны,
Уцякала па рэках, азёрах,
Лёд затрэскаў, закрэктаў, заныў,
Здрадзіў лёд —
і вада на прасторы.

Толькі звон крыгалому ачах —
Брод шукаюць бярозы-бяглянкі
І трымаюць на ніцых¹ плячах,
Як дзяцей палахлівых,
буслянкі.

А вясна даганяла зіму;
Заяц скочыў у лужу блакіту,
Бо на хвост наступіла яму,
І пралескі распырскаў, раскідаў.

І ўцякала зіма ад вясны,
Пад нагамі ламачча затлела,
Парастрэсла па сцежках лясных
Снег апошні свой
з ландышаў белых.

Уцякала зіма ад вясны —
Уцякала.

¹ Ніцы — той, які мае доўгія звiсаючыя галiны (пра дрэвы і кусты).

1. Ці згодні вы з тым, што верш «Уцякала зіма ад вясны...» нагадвае казачную гісторыю? Што падалося вам незвычайным?
2. З дапамогай якіх сродкаў мастацкай выразнасці мовы паэт стварае вобразы зімы і вясны?
3. Каго, на ваш погляд, нагадвае лёд, які *затрэскаў, закрэктаў, заныў*? Як вы думаеце, з якой мэтай аўтар пры абмалёўцы прыроды выкарыстоўвае шмат дзеясловаў?
4. Назавіце самыя яркія вобразы, якія вам спадабаліся. Чаму без іх верш страціў бы сваю прывабнасць і характэр?
5. Услухайцеся ў гучанне верша. Ці можна яго пакласці на музыку? Якой можа быць гэта музыка?

6. У вершы зіма не хоча пакідаць свае ўладанні, а вясна яе праганяе. Выканайце заданне (на выбар): а) прыдумайце працяг гісторыі — куды ўцякала зіма, і як пачала гаспадарыць на зямлі вясна; б) прыдумайце казку або стварыце калаж з малюнкаў (фотаздымкаў, рэпрадукцый) на адну з тэм: «Крыгаход на рацэ», «У чаканні буслоў», «Праводзіны зімы», «Вясна ідзе!». Падбярыце ў якасці подпісаў да малюнкаў радкі з твора Рыгора Барадуліна «Уцякала зіма ад вясны...» або з іншых пейзажных вершаў паэта; в) выберыце з прапанаваных азначэнняў словы, якія найбольш ярка і поўна раскрываюць сутнасць вясны як прыроднай з'явы:

непаўторная	звонкая	ранняя
цёплая	сонечная	доўгачаканая
прыгожая	бурлівая	радасная
нясмелая	маладая	квяцістая
гаманкая	іскрыстая	зацяжная
руплівая	адліжная	сцюдзёная
сарамлівая	смелая	раптоўная

7. Разгледзьце рэпрадукцыю карціны Мікалая Ліханенкі «Сакавік». Які настрой перадае мастацкае палатно? Якая колеравая гама пераважае? Прааналізуйце кампазіцыю карціны. Што, на вашу думку, агульнае ва ўспрыманні ранняй вясны паэтам і мастаком? Якія радкі

М. Ліханенка. Сакавік

з верша Рыгора Барадуліна «Уцякала зіма ад вясны...» най-
больш падыходзяць у якасці назвы да гэтай мастацкай карціны:
а) «Здрадзіў лёд — і вада на прасторы»; б) «А вясна даганяла
зіму...»; в) «Толькі звон крыгалоу ачах...»?

8. Прачытайце артыкул «Пейзаж», адкажыце на пытанне.

ПРА ЎВАСАБЛЕННЕ

Вы ўжо ведаеце, што мастакі слова, каб стварыць яркія, жы-
выя, запамінальныя карціны жыцця і адначасова выказаць свае
перажыванні, карыстаюцца рознымі мастацкімі прыёмамі. Шмат
разоў вы заўважалі, што нежывому прадмету або з'яве (дрэву, воб-
лаку, сонцу, дажджу і інш.) для большай выразнасці, нагляднасці
надаюцца якасці і ўласцівасці чалавека. Прыгадайце, напрыклад,
народныя песні. У іх прадметы і з'явы прыроды выступаюць як
жывыя істоты, надзеленыя розумам, мовай, уменнем рухацца,
выконваць пэўную работу, перажываць чалавечыя пачуцці:

*Хвалілася каліначка за ракой:
— Ніхто мяне не высеча за вадой.
Абазвайся буйны ветрык на яе:
— Ды я ж цябе хоць не высеку, дык зламлю.*

Увасабленне — мастацкі прыём, калі нежывым ці не-
адусаўлёным прадметам і з'явам надаюцца ўласцівасці чала-
века або жывых істот.

Увасабленне — разнавіднасць метафары. Увасабленні сустра-
каюцца вельмі часта. Прыгадайце ўжо знаёмыя вам радкі Якуба
Коласа, дзе гаворыцца пра люты мароз:

*...Ідзе сярдзіта, пагражае,
Па даху гонтамі страляе;
У завітушках дым бялявы
Нясе, як воблак кучаравы,
А потым з ім набок рванецца,
Бы пісар-вухар расчаркнецца.*

Да прыёму ўвасаблення часта звяртаюцца паэты. Рыгор Барадулін у вершы «Уцякала зіма ад вясны...» намалюваў запамінальную, зрокава выразную карціну, поўную рухаў, фарбаў, пацудзяў, эмоцый.

Увасабленні дапамагаюць аўтарам паўней раскрыць свае пацудзі, сваё паэтычнае бачанне прыроды і стварыць непаўторныя мастацкія вобразы, а чытачам — выразней уявіць карціны навакольнага свету, спасцігнуць задуму паэта, убачыць у звычайнай, будзённай з’яве высокую паэзію.

1. Што такое ўвасабленне? Прывядзіце прыклады з вершаў.
2. Якую мастацкую ролю выконваюць увасабленні ў літаратурным творы?
3. З якой мэтай аўтары выкарыстоўваюць увасабленне ў радках «Паслухайце, вясна ідзе!..» (Максім Танк), «Вольная вясна... радасна ўсміхалася людзям» (Алена Васілевіч)?

Янка БРЫЛЬ

Вобразы мілыя роднага краю,
Смутак і радасць мая...

Якуб Колас.

Янка (Іван Антонавіч) Брыль (1917—2006) — народны пісьменнік Беларусі, празаік, публіцыст, крытык, перакладчык. Нарадзіўся ў Адэсе ў сям’і чыгуначніка. Потым сям’я пераехала на радзіму бацькоў у Заходнюю Беларусь у вёску Загор’е (Загора) (цяпер Карэліцкі раён на Гродзеншчыне). Новыя мясціны, сакавітая беларуская гаворка, народныя святы, абрады, песні моцна ўразілі хлопчыка, ён захапіўся чытаннем, складаннем вершаў (першы верш напісаў у дзевяць гадоў).